
Јелена Љ. Спасић⁵
Универзитет у Крагујевцу
Факултет педагошких наука Јагодина
Универзитета у Крагујевцу

Прегледни рад
Методичка пракса број 1. 2017.
УДК: 37.012
стр. 55 - 70

ФУНКЦИОНАЛНОСТ ЗНАЊА УЧЕНИКА СРЕДЊЕ ШКОЛЕ О ФРАЗЕОЛОГИЗМИМА У НОВИНСКОЈ ВЕСТИ И НОВИНСКОМ ИЗВЕШТАЈУ⁶

Резиме: Циљ истраживања је да укаже на способност ученика да примене знања о фразеологији која су стекли током школовања кроз препознавање, разумевање, утврђивање сврхе употребе фразеологизма и кроз употребу фразеологизма. Узорак истраживања чине ученици четири средње школе, од чега две гимназије и две средње стручне школе, укупно 171 ученик трећег разреда. Прелиминарни тест знања, коришћен у овом испитивању, садржао је 14 варијабли познавања фразеологизама, које су операционализоване углавном као питања препознавања фразеологизама и њихових карактеристика. Главни резултат корелационе анализе је висока и статистички значајна корелација између „Оцене из српског језика и књижевности на крају II разреда“ и „Просека свих бодованих варијабли“, дакле свих 14 варијабли квантификованих одговора испитаника, која износи $r = 0,421$ (што је значајно на нивоу 0,01). Кључни резултати квалитативне анализе одговора испитаника указују на низак степен оригиналности приликом самосталне употребе фразеологизама и честу

⁵ jelenaspasic2410@gmail.com

⁶ Рад је настао у оквиру пројекта 178014 Динамика структура савременог српског језика, који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

употребу разговорних фразеологизама у насловима друштвено-политичке тематике. Резултати истраживања су показали да ученици трећег разреда средњих школа у врло малом броју случајева (0,6% одговора) препознају различите стилистичке функције употребе фразеологизма и најчешће издвајају само једну сврху употребе. Наведени налази указују на неопходност коришћења савремених фразеодидактичких поступака, какав је рад са краћим текстовима из дневне штампе у оквиру којих се пред ученике поставља задатак да пронађу фразеологизам у контексту и да савладају његову форму, као и да испоље језичку креативност.

Кључне речи: настава српског језика, фразеологизми, новинска вест, новински извештај, средња школа

УВОД

Фразеологизми (идиоми, фразеолошки обрти, фраземи, устаљене конструкције) су устаљене језичке јединице које се састоје од најмање две речи и имају јединствено значење, као и јединствену синтаксичку функцију (Драгићевић 2007: 24). У широко схваћене фразеологизме убрајају се прави фразеологизми, цитати из песама, претње, пословице, клетве, изреке (Драгићевић, 2007: 119).

Фразеолошка компетенција је саставни део језичке компетенције матерњег језика (Hallsteinsdóttir, 2011: 11), па би фразеодидактици у оквиру наставе матерњег језика у средњој школи требало посветити више пажње, кроз повезивање са наставом културе изражавања, која се „односи на културу говора – односно познавање и поштовање норми књижевног језика у говору и писању“, а обухвата поред осталог и познавање свих функционалних стилова, које води сврсисходној и стваралачкој употреби језика (Николић и сар., 1997: 27). Фразеологија српског језика је проучавана из угла лингводидактике у мањем броју радова (Dragićević 2012; Чабрић-Чича 2014). У оквиру проучавања колокација у уџбеницима страног језика струке са формално-педагошког аспекта дате су смернице за проучавање колокација у настави страног језика, при чему је скренута пажња на граничне случајеве лексичких спојева, које се могу сврстати и у колокације и у фразеологизме, на које у уџбеницима није довољно скренута пажња (Богдановић, Мирковић 2016: 446).

ПОЛАЗНЕ ТЕОРИЈСКЕ ОСНОВЕ ИСТРАЖИВАЊА

Познавање норми стандардног језика обухвата и лексичку норму, под којом се подразумевају „правила избора адекватних речи у зависности од њене употребе у одређеном функционалном стилу (разговорном, административном, научном, публицистичком)“ (Станојчић и сар., 1989: 393). Схватање појма писмености је еволуирало од основне писмености, преко функционалне писмености ка процедуралној

писмености, али и критичкој писмености, која је повезана са критичким мишљењем и која у себе укључује и критичку медијску писменост, коју треба изучавати у школама:

There is a growing recognition of the importance of providing critical literacy education (Stevens & Bean, 2007) and critical media literacy education in schools (Flores-Koulish, 2006; Kellner & Share, 2005, 2007). We consider critical media literacy to be an educational imperative because media, popular culture and consumerism are ubiquitous and influential in the out-of-school lives of our students. Popular culture is not only entertainment but also a form of pedagogy. Critical media literacy skills help students interrogate, deconstruct, and uncover the layers of media messages.“ (Robertson, Hughes, 2011: 38).

Преношењу постојећих знања о фразеологизмима у оквиру наставе језика треба посветити додатну пажњу, уз суочавање са бројим изазовима (Meunier, Granger, 2008). У оквиру наставе српског језика треба инсистирати на раду са текстовима уместо проучавања језичких појава изоловано од конкретног језичког контекста. Језички систем се у традиционалној настави српског језика ученицима представља као апстракција, „некакав систем за себе, који делује независно од говорника српског језика“, док ученици често имају врло сиромашан лексички фонд (Dragičević, 2012: 19), а у средњошколским уџбеницима фразеологизми се обрађују изоловано од њихове употребе у различитим контекстима.

Пребацивање тежишта наставе српског језика са теоријског на функционални план, тј. са граматике на употребу српског језика (Драгићевић, 2012), нарочито је важно у фразеодидактици, грани фразеологије која се бави проучавањем фразеологизама у настави матерњег и страног језика и која подразумева *рад са текстовима на текстовима* и то најпре са краћим формама међу које спадају и новински наслови и цитати:

“Deshalb sollte die Unterrichtsarbeit mit und an Phraseologismen auf Arbeit mit und an Texten beruhen. Mit Hilfe solcher Kontext-Untersuchungen kann nachvollziehbar erläutert werden, worin der semantisch-pragmatische Mehrwert von Phraseologismen (insbesondere von Idiomen und Routineformeln) im Vergleich mit entsprechenden Einwortlexemen (falls diese überhaupt vorhanden sind) oder freien, nicht-phraseologischen Wortverbindungen besteht. Daraus ergibt sich dann die Antwort auf die Frage, warum man Phraseologismen überhaupt braucht, welche besonderen Funktionen sie im Wortschatz einer Sprache erfüllen (cf. z. B. Pabst 2004: 88–92). Ein dankbares Untersuchungsobjekt stellen bestimmte (kurze) Textsorten dar: Schlagzeilen, Horoskope, (Bild-)Witze, Anekdoten, Werbung, Aphorismen, Zitate u. a.“ (Bergerova, 2011, http://www.linguistik-online.de/47_11/bergerova.html)

Савремена фразеодидактика предлаже обраду фразеологизама кроз препознавање, разумевање, утврђивање и употребу фразеологизма, односно кроз вежбе у оквиру којих се пред ученике поставља задатак да пронађу фразеологизам у контексту и да савладају његову форму (Чабрић-Чича 2014: 227). У савременим уџбеницима српског језика фразеологизми се обрађују изоловано од контекста (Станојчић 2010: 278–280), а у примерима за вежбање краћи одломци из дневне штампе представљају реткост (Ломпар, Антић 2015: 94).

Наставним програмом за предмет Српски језик и књижевност у оквиру наставе језика у III разреду средње школе предвиђена је обрада фразеологије и фразеолошких јединица, као и стилске вредности фразеолошких јединица, у оквиру које би требало проширити знања стечена у претходним образовним циклусима, а у оквиру културе

изражавања предвиђена је обрада публицистичког функционалног стила, као и писање новинске вести, извештаја, интервјуа, коментара, и сл.

Употреба фразеолошких јединица у наслову привлачи пажњу фигуративним значењем и од читаоца тражи мисаоно ангажовање како би протумачио смисао фразеологизма који се уједно односи на читав текст и стога има кохезивни ефекат (Naciscione, 2010). Употребом фразеологизма у наслову информативног новинског текста могуће је исказати однос према теми извештавања путем препознавања позитивне/негативне обојености фразеологизма употребљеног у наслову.

У погледу функционалностилске раслојености фразеологизама у тексту новинске вести и новинског извештаја могу припадати разговорној фразеологији, која је најчешћа у *жутој штампи*, научној фразеологији, која се најчешће јавља у новинским извештајима о новостима у појединим научним областима, док књижевна фразеологија (пореклом из усмене или писане књижевности) није честа у новинским вестима и новинским извештајима, али када се јави има изразиту стилску вредност.

Употребом фразеологизама у тексту новинске вести и новинског извештаја остварују се различите стилистичке функције. Употребом фразеологизама у различитим жанровима новинарског подстила у новински текст се уноси национална и емоционална обојеност, духовитост и интригантност, исказује се вредносна оцена, а најчешћа је на комуникативно најистакнутијим позицијама, у елементима насловног блока (Ружић 2012: 192). Фразеологизмима се у језик новина уноси експресивност а да се при том не наруши стандардност израза, јер је равнотежа између стандардности и експресивности један од конструктивних принципа новинске фразеологије. Фразеологизми улазе у новински стил и као „стандардно језичко средство са устаљеним, познатим садржајем и релативно стабилном структуром“ и као експресивно језичко средство, са конотативним, афективним значењем (Петровић 1989: 41). Употреба фразеологизама којима се активирају асоцијације на усмену књижевну традицију у тексту вести или извештаја нема поетску функцију, али има експресивну и оцењивачку функцију.

ЦИЉЕВИ ИСТРАЖИВАЊА

Основни предмет истраживања је утврђивање функционалности знања ученика средњих стручних школа и гимназија о фразеологизмима у тексту новинске вести и новинског извештаја. Циљ рада је да укаже на способност ученика да примене знања о фразеологији која су стекли током школовања кроз препознавање, разумевање, утврђивање сврхе употребе фразеологизма и кроз употребу фразеологизма. У раду се указује на савремене фразеодидактичке поступке, односно на рад са краћим текстовима из дневне штампе у оквиру којих се пред ученике поставља задатак да пронађу фразеологизам у контексту и да савладају његову форму, као и да испоље језичку креативност.

МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

Замисао емпиријског дела истраживања је био да се на дескриптивном нивоу идентификује функционалност знања ученика трећег разреда средњих стручних школа и гимназија о фразеологизмима. Дескриптивном анализом је обухваћено 14 варијабли. Проверавали смо могућност примене знања о односу према теми извештавања који се исказује употребом фразеологизма, издвајању фразеологизма и препознавању слоја фразеологије и структуре фразеологизма, препознавању сврхе употребе фразеологизма, као и могућност самосталне употребе фразеологизма у новинском наслову.

После дескриптивне анализе предвиђена је и каузална корелациона анализа са циљем да се установе узрочни чиниоци вишег или нижег нивоа знања у познавању фразеологије.

Узрочни чиниоци могу бити квалитет наставе, метод који примењује наставник, услови у којима се обрађује материја (број часова који се посвећује обради фразеологизама, обрађивање у оквиру једног часа као самостална наставна јединица или кроз већи број часова, кроз рад на краћим текстовима).

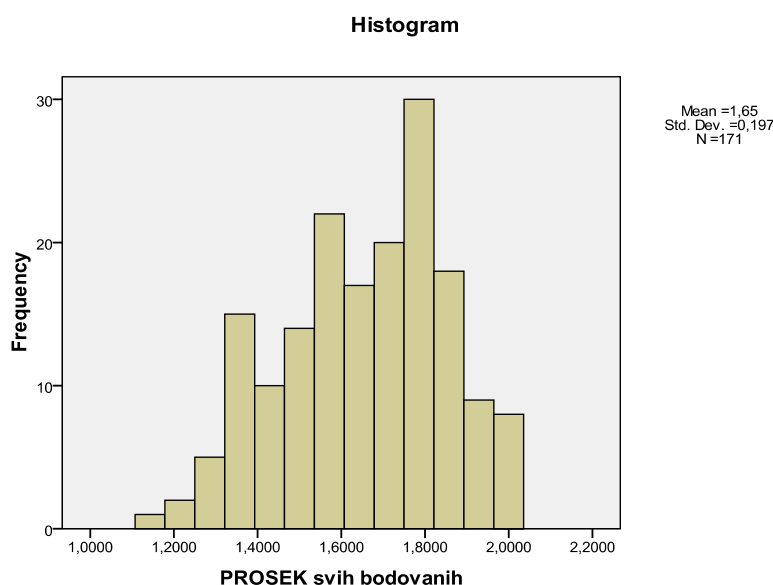
Истраживање је проведено у четири средње школе, од чега две гимназије и две средње стручне школе. Анкетом (тестирањем) је обухваћен 171 ученик, из 8 одељења трећег разреда 4 крагујевачке средње школе, у периоду од 8. до 11. априла 2016. Од укупно 171 испитаника, 62 (или 36,3 %) их је било мушког, а 109 (или 63,7 %) женског пола. Средња оцена анкетираних ученика из предмета „Српски језик и књижевност“ на крају претходног разреда била је 3,85. Општи успех ових ученика на крају претходног (другог) разреда изражен је средњом оценом 4,10. Уместо јединственог предмета „Српски језик и књижевност“, 16 анкетираних ученика је имало два предмета – посебно „Српски језик“ и посебно „Књижевност“.

Ученици III разреда средње школе достигли су током школовања довољан ступањ језичке кометенције да могу препознати и разумети новинску фразеологију дату у оквиру конкретног материјала из дневне штампе, у насловима и краћим сегментима новинских вести и новинских извештаја. Очекивани исход теста знања је да ученици препознају позитивну/негативну обојеност фразеологизма у наслову (питање бр. 1), поседују знања о функционалности раслојености фразеологизама (питање бр. 2), препознају синтаксичке форме фразеологизама (питање бр. 3), разумеју значења фразеологизма у контексту (питање бр. 4) и могу да уоче стилистичке функције фразеологизама у новинском тексту (питање бр. 5). Приликом састављања теста руководили смо се садржајима који су дати у оквиру обраде наставне јединице Фразеологизми и фразеологија у уџбенику *Грамматика : српски језик и књижевност за трећи разред гимназија и средњих стручних школа* (Ломпар, Антић 2015: 88–89).

Кључни резултати истраживања

Прелиминарни тест знања, коришћен у овом испитивању, садржао је 14 варијабли познавања фразеологизама, које су операционализоване углавном као питања препознавања фразеологизама и њихових карактеристика. Поједини модали-

тети одговора су правилу квантификовани бројем 1 за нетачне или неадекватне одговоре, а бројем 2 за тачне или адекватне одговоре. То је омогућило да се израчунају средње вредности свих 14 одговора за сваког од 171 испитаника, што представља јединствену меру (тј. обједињене скорове) њиховог познавања употребе фразеологизама. Овако обједињени скорови су графички приказани хистограмом који следи, а који је у неизмењеној форми преузет из статистичког програма SPSS. Како се види на ординати су приказане фреквенције тј. број испитаника, а на апциси средње вредности (AS : аритметичка средина), које се крећу од вредности „1“ за нетачне одговоре као минимума, до вредности „2“ за тачне одговоре. У горњем десном углу поред хистограма уписана је „средња вредност приказаних средњих вредности“ : Mean (ili AS) = 1,65. То је најкраћи квантификован израз познавање употребе фразеологизама, које су испољили наши испитаници. Могло би се рећи да је то приближно „врло добро“ знање.

Поједини аспекти познавања употребе фразеологизама у свакој од 14 посматраних варијабли („ајтема“) варирају од доброг до одличног, јер су се нека од питања у нашем прелиминарном тесту знања показала као умерено тешка, а нека као сувише лака. Наравно, ако би се од фрагмената овог прелиминарног теста касније правио стандардизовани тест знања, сувише лака питања би била замењена новим нешто тежим питањима. Следе табеларни прегледи резултата испитивања (мерења) за сваку од 14 квантификованих варијабли (табела 1. и табела 2.).

<i>Питања (сјавке, ајшеми и модалишјеи одговора)</i>	<i>Функционално знање о фразеологизмима</i>	<i>М</i>	
1. однос према теми извештавања 1) „Шинаватра дреши кесу“ а) позитиван; б) негативан	препознавања позитивне/негативне обојености фразеологизма	М=1,82	
1. однос према теми извештавања 2) „Америка стеже обруч око Путина“ а) позитиван; б) негативан	препознавања позитивне/негативне обојености фразеологизма	М=1,94	
2. фразеологизам и слој фразеологије 1) ...шта неко ради испод жита...	препознавање фразеологизма у контексту	М=1,57	
а) разговорна фразеологија; б) књижевна фразеологија; в) научна фразеологија;	препознавање функционалностилске раслојености	М=1,80	
2. фразеологизам и слој фразеологије 2) На крају крајева, постојао је тај један заједнички садржилац...	препознавање фразеологизма у контексту	М=1,30	13
а) разговорна фразеологија; б) књижевна фразеологија; в) научна фразеологија.	препознавање функционалностилске раслојености	М=1,33	

Табела 1. Дескриптивни резултати I део

Функционалност знања ученика средње школе о фразеологизмима у
новинској вести и новинском извештају

3. фразеологизам и структура фразеологизма 1) ... за сада чува тај „мир у кући“. а) синтагма; б) поредбена конструкција; в) реченица;	препознавање фразеологизма у контексту	M=1,7 7	
	одређивање структуре фразеологизма	M=1,6 8	
3. фразеологизам и структура фразеологизма 2) ...„мисли глобално, ради локално“... а) синтагма; б) поредбена конструкција; в) реченица;	препознавање фразеологизма у контексту	M=1,8 3	17
	одређивање структуре фразеологизма	M=1,5 4	18
3. фразеологизам и структура фразеологизма 3) А ово сада је било као гром из ведре неба... а) синтагма; б) поредбена конструкција; в) реченица;	препознавање фразеологизма у контексту	M=1,4 7	
	одређивање структуре фразеологизма	M=1,6 0	20
4. сврха употребе фразеологизма зидане нишког „Скадра на Бојани“ а) национална обојеност; б) емоционална обојеност; в) сликовитост, г) експресивност; д) оцењивачка функција.	препознавање различитих сврха употребе фразеологизма	M=0,9 2	
5. Сисли један новински наслов у ком је употребљен фразеологизам	адекватна употреба фразеологизма	M=1,5 8	

Табела 2. Дескриптивни резултати II део

У погледу варијабле 21 треба истаћи да ученици најчешће препознају једну сврху коју фразеологизми имају у конкретном тексту, а врло ретко више разлога употребе фразеологизма. У више од половине одговора препозната је само једна сврха употребе (55,6 %). Свега један испитаник од укупно 171 испитаника препознаје све три сврхе употребе коју има дати фразеологизам (0,6 % свих одговора).

Главни резултат корелационе анализе је висока и статистички значајна корелација између „Оцене из српског језика и књижевности на крају II разреда“ и „Просека свих бодованих варијабли“, дакле свих 14 варијабли квантификованих одговора испитаника, која износи $r = 0,421$ (што је значајно на нивоу 0,01). Корелације између појединих скупина варијабли су такође рачунате, али у овом извештају, с обзиром на његову сврху, неће бити навођене. Међу тим корелацијама можда је занимљиво ипак навести и корелацију међу варијаблама „Оцена из српског језика и књижевности на крају II разреда“ и „Општи успех у претходној школској години“, која износи $r = 0,705$ (што је значајно на нивоу 0,01).

У новинским насловима које наводе испитаници најзаступљенија је разговорна фразеологија (96,5% адекватно употребљених фразеологизама у новинском наслову), док је књижевни фразеологизам употребљен у свега шест наслова. Паремолошки фразеологизми (пословице и изреке) се јављају у осам наслова.

Адекватно употребљени фразеологизми у насловима су по структури најчешће независне реченице (*неће гром у коприве, крв није вода*), нешто ређе именичке интагме (*камен темељац, Ахилова пета, Пирова победа, Сизифов посао*). Испитаници врло ретко користе у насловима фразеологизме у форми зависне реченице (*кад на врби роди грожђе, где је Бог рекао лаку ноћ*⁷) и фразеологизме у форми поредбене конструкције (нпр., као гром из ведра неба). Фразеологизам у форми предлошко-падежне конструкције се јавља само у једном наслову (*без длаке на језику*).

Наслови у којима су испитаници употребили фразеологизама су најчешће о друштвено-политичким темама (54,5% свих адекватно употребљених фразеологизама у наслову), а у њима су најчешће употребљени фразеологизми којима се исказује негативан однос. Најчешће су помињана имена и презимена две личности од великог броја личности на српској политичкој сцени, често се јављају заједничке именице *председник, премијер* и множинска форма *политичари*, а у одговорима се понављају и називи земаља *Русија* и *Америка*. У новинским насловима у којима се јављају имена политичара и за тему имају политику јављају се следећи фразеологизми: *бити на стакленим ногама, млатити празну сламу, упала секира у мед, чинити медвеђе услуге, мрсити конце, задати низак ударац, говорити без длаке на језику, дршити кесу* (пред изборе), *не давати ни пет пара* (за бираче). У неколико о политичким темама јављају се фразеологизми *обећавати куле и градове*, у по једном наслову *обећавати златна брда и долине* и *преводити жедне преко воде*. Са друге стране, када наслов говори о грађанима употребљен је фразеологизам *немати ни кров над главом*. Фразеологизам *кад на врби роди грожђе* се јавља у пет наслова о друштвено-политичким темама, а

⁷ У фразеолошком речнику налазимо форму *где је бог рекао лаку ноћ* (Оташевић 2012: под *где*, а испитаник наводи форму *где је Бог рекао лаку ноћ*).

односи се на улазак у Европску унију, на побољшање ситуације у земљи, на време када ће просветним радницима бити повећане плате, на отварање нових радних места и на време када ће испитаници наћи посао.

Наслови о темама са темом спорта су други по учесталости (17,8% свих адекватно употребљених фразеологизама у наслову), а употребом фразеологизама се исказује позитиван однос (*бити спреман као запета пушка, преко трња до звезда, бити на врху света, прочитати лекцију* у значењу бити надмоћан над противником у тениском мечу) и негативан однос (*Пирова победа, обрати зелен бостан, провући се кроз иглене уши, камен спотицања*). У овој групи наслова јављају се антропоними (лична имена) *Новак, Ђоковић, Новак Ђоковић, Ана Ивановић, Надал*, као и заједничке именице фудбалер, голман, кошаркаш.

Ређи су наслови који подсећају на наслове из црне хронике, у којима се јављају разговорни фразеологизми *избећи смрт за длаку, сакрити се у мишју рупу, коло среће се окреће, на муци се познају јунаци, проћи сито и решето*. Подједнако заступљени као наслови из црне хронике су наслови о свету забаве у којима се јављају фразеологизми *лити крокодилске сузе, пити се као мајка⁸, млатити празну сламу, упала секира у мед, учинити медвеђу услугу, бити невин као мајка*) и антропоними Јелена Карлеуша, Дара Бубамара, Станија и Ћани.

У једној групи наслова не можемо одредити тему на коју би се могли односити, јер је њихово значење неодређено. Фразеологизам је у њима адекватно употребљен, али нису концизни и конкретни, па овде није реч о непознавању употребе фразеологизма, већ о непознавању одлика новинских наслова.

У погледу оригиналности, уочавамо да се неколико разговорних фразеологизама јавља више пута у истом разреду. Тако се у сва четири разреда средњих стручних школа више пута понављају поједини фразеологизми. По три пута у истом разреду средње стручне школе јављају се фразеологизми *задати низак ударац, бити камен спотицања, обећавати куле и градове*, а по четири пута фразеологизми *упала кашика у мед и коло среће се окреће*. Ученици гимназија показују већи степен оригиналности, јер не налазимо оваква понављања истих одговора у одговорима испитаника из истог разреда. Посебно су оригинални одговори два ученика природно-математичког смера гимназије у којима се јавља иновирање паремиолошких фразеологизама. Реч је о иновирању народне изреке *што је баби мило, то јој се и снило* у наслову *Што је Вучићу мило, то му се и снило* и иновирању књижевног фразеологизма *играле се делије насред земље Србије* у наслову *Играле се Делије на сред града Ђенове⁹*.

⁸ Ученик филолошког смера гимназије наводи овај фразеологизам у форми *напити се к'о мајка*. „Апостроф се не пише уместо самогласника који се изгубио у резултату асимилације и сажимања, али ако је то потребно назначити, употребиће се знак дужине“ (Правопис, т. 175). Дакле, правилно би било *напити се ко мајка* или са ознаком за дужину *напити се к" мајка*.

⁹ Наслов се односи на хулиганско понашање навијача *Црвене звезде* на фудбалској утакмици у Ђенови, односно на стварни догађај из 2010. У наслову се јављају две правописне грешке: *Играле се Делије на сред града Ђенове*. „Малим словом пишу се називи који означавају верску, расну,

Ученици гимназија, па чак и неки ученици филолошког смера у питању у ком је требало написати један новински наслов показују непознавање ортографских правила српског језика. Осим што основној писмености треба посветити више пажње и у гимназијама и у средњим стручним школама, код ученика треба развијати и функционалну писменост, у оквиру чега их треба упознати са одликама новинских текстова.

ЗАКЉУЧЦИ

На основу кључних резултата квалитативне анализе одговора испитаника указују можемо закључити да ученици III разреда гимназија и средњих школа показују низак степен оригиналности приликом самосталне употребе фразеологизама. Честа употреба разговорних фразеологизама у насловима друштвено-политичке тематике може се објаснити узрастом испитаника, али и слабијим познавањем књижевне фразеологије. Резултати истраживања су показали да ученици трећег разреда средњих школа у врло малом броју случајева (0,6% одговора) препознају различите стилистичке функције употребе фразеологизма и најчешће издвајају само једну сврху употребе. Наведени налази указују на неопходност коришћења савремених фразеодидактичких поступака, какав је рад са краћим текстовима из дневне штампе у оквиру којих се пред ученике поставља задатак да пронађу фразеологизам у контексту и да савладају његову форму, као и да испоље језичку креативност.

Повезивање знања о фразеологизмима, знања о синтаксичкој структури језика и знања о новинарском функционалном стилу у III разреду школе, која су према принципу концентричних кругова већ усвојена у другом циклусу основног образовања „не треба да буде просто обнављање и утврђивање раније стечених знања него стицање целовите слике о матерњем језику и један квалитативно виши приступ проучавању језичке организације и законитости језика“ (Наставни план и програм, Српски језик и књижевност).

ПЕДАГОШКЕ ИМПЛИКАЦИЈЕ

Фразеолошка компетенција сматра се важним делом лексичке компетенције ученика на свим нивоима знања страног језика од A1 до C2 и стога се препоручује њено брижљиво укључивање у Заједнички европски референтни оквир за језике (енг. Common European Framework of Reference for Languages – CEFR или CEF) (Arh,

антрополошку, идеолошко-политичку, стручну, професионалну или неку другу припадност“ (Правопис, т. 49), тако да се *делија/звездаш* пише малим словом, често у множини и под наводницима („делије“) (Правопис, т. 49). Спојено се пишу сложени предлози, тако да је правилно *насред* (Правопис, т. 130).

2014). Знање о фразеолошким јединицама важан је елемент не само језичке већ и лингвокултурне компетенције, па се функционалности знања ученика о фразеологији језика посвећује доста пажње у оквиру културног приступа методици страног језика (Zerkina, Kostina, 2015). Резултати нашег истраживања показују да је и у оквиру наставе српског језика неопходно укључивање савремених фразеодидатичких приступа. Будући да је „у фразеологији једног језика осликано искуство народа који говори тим језиком“ (Dragičević, 2012: 201), обрада фразеологије кроз рад на конкретним текстовима представља не само унапређивање језичке компетенције ученика већ и уношење лингвокултуролошких садржаја у наставу. У оквиру обраде фразеологије неопходно је планирање креативнијих облика наставе и подстицање ученика на креативну употребу језика. Европски парламент промовише креативност, као капацитет за иновације и кључни фактор за развој личних, професионалних и социјалних компетенција, зарад добробити свих чланова друштва, подвлачећи отвореност према културној различитости (Decision No 1350/2008/EC of the European Parliament and of the Council). У вишим разредима средње школе, средњем и високошколском образовању у Србији не подстиче се креативност у оквиру наставе „озбиљнијих“ предмета, јер се погрешно повезује са забавом (Милићевић и др. 2016: 73), уместо да се у оквиру наставе креативност користи као сазнајни процес.

Проучавање употребе фразеологизама у различитим врстама текстова представља задатак важан за развијање неопходних стилистичких вештина које ће омогућити ученицима да препознају структуру фразеологизма, да протумаче употребу фразеологизма и да схвате његову стилистичку функцију, што води не само развијању језичке свести, односно развијању фразеолошке компетенције, већ и дубљем разумевању значења датих текстова (Nascione, 2010). Фразеологија на тај начин постаје корисно лингводидактичко средство, којим се унапређује стилистичка компетенција:

Phraseology is a useful classroom resource for training learner stylistic awareness, especially at advanced level, making learners aware of the roles of phraseological units in the web of discourse, their use in a particular type of discourse, linking it up with the style of a writer, a genre, or a period. (Nascione, 2010: 227)

Већ је истицано да у делу медијског образовања средњошколаца који се односи на реторику медија треба имати на уму да би упознавање са језиком медија могло ублажити погубне последице медијске манипулације (Zinadinović-Vukadinović, 1998). Као мере унапређења језичке културе ученика, у коју спада и познавање фразеологије српског језика, Драгићевић предлаже „петоминутна лексичка вежбања којима би часови почињали или се завршавали, као и домаће задатке помоћу којих би се код ученика развијала језичка култура“ (Dragičević, 2012: 20). Резултати нашег истраживања говоре у прилог теорији да усвајање функционалног знања о фразеологији српског језика кроз рад са аутентичним примерима њихове употребе треба укључити у наставни програм што је раније могуће (Liontas, 2008). Будући да „когнитивни ниво детета још на старијем предшколском узрасту омогућава да дете схвати основну карактеристику фразеологизама, а то је идиоматичност“, очекивано је да ученик још у првом разреду може да запази стилистичку функцију фразеолошких

јединица у уметничком тексту (Николић, 2012: 52), а у малом броју текстова у уџбеницима за српски језик у млађем узрасту јављају се питања усмерена на уочавање стилистичке функције фразеолошких јединица (Николић, 2012: 61).

Чак и у најранијем школском узрасту у оквиру обраде садржаја о фразеологизмима могу се користити различити краћи текстови из ученичког окружења (краћи новински текстови, рекламе, и сл.) а не само уметнички текстови. У закључку анализе садржаја о фразеологизмима у уџбеницима за млађе разреде Николић наводи: „Можда би требало у уџбенику јасније указати на експресивну функцију фразеологизама у свакодневној (неуметничкој) комуникацији“. Резултати нашег истраживања недвосмислено потврђују тврдњу да је потребно од најранијег школског узраста указивати на стилистичке функције употребе фразеологизма, али и подстицати самосталну употребу фразеологизама у краћим језичким формама. Анализа наставних планова и програма за средњу школу и уџбеничке литературе која је прилагођена наставним плановима и програмима указује на мању заступљеност културе изражавања у односу на граматику и правопис (Стевановић, Станковић, 2012), а развијању културе изражавања средњошколаца допринео би и рад на њиховој фразеолошкој компетенцији. Рад са текстом и на тексту заступљенији је у савременој настави страног језика, у којој је најактуелније учење језика кроз рецепцију, конструкцију и деконструкцију текста (Chodkiewicz et al., 2016).

Један од креативних облика примене знања о фразеологији српског језика може бити писање шаљивих новинских текстова засићених фразеологизмима, у пару или групи. То је један од занимљивих начина повезивања теорије и праксе у хуманистички усмереном васпитно-образовном раду, прилика да ученици усавшавају своје интелектуалне и креативне потенцијале (Јовановић, Вучинић 2013: 12) и прилика да осете доживљај радост заједничког успеха, који је значајан фактор социјализације (Јовановић, Вучинић 2013: 18). Иако смо свесни чињенице да „напредак и развој одређене друштвене заједнице зависе од најбољих представника свих генерација“, даровити и креативни ученици се и даље досађују на класичној настави, јер не постоје конкретни програми и разрађене методике индивидуализованог рада (Арсић, Вучинић 2013: 36). Употреба ИКТ технологија, уз залагање и ентузијазам наставника, може омогућити индивидуализовани рад од куће на развоју фразеолошке компетенције, која је важан део лингвокултурне компетенције.

Рад са краћим лингвометодичким текстовима из публицистичког функционалног стила у оквиру наставе српског језика допринео би вишем нивоу комуникативне компетенције ученика средњих школа, јер би допринео способности коришћења фразеологије српског језика у општењу са другима, у писменом и усменом изражавању, разумевања и правилне употребе фразеологизама приликом учења, образовања и интелектуалног развоја. Развој лингвокултурне компетенције представља један од начина јачања језичке свести, а шире посматрано и културне свести ученика средњих школа, што су неке од кључних компетенција за целоживотно учење.

Литература

1. Arh, U. V. (2014). „Auf dem richtigen Weg sein“ – Phraseodidaktische Ansätze im daf-unterricht. (German). *Linguistica*, 54365, 365–379, Preuzeto 1.9.2016. sa adrese <http://eds.b.ebscohost.com/eds/detail/detail?vid=17&sid=ecfb458e-0108-49d5-a09c-4d0e08b33a08%40sessionmgr120&hid=121&bdata=JnNpdGU9ZWRzLWxpdmU%3d#AN=113780073&db=edb>
2. Bergerova, H. (2011). “Zum Lehren und Lernen von Phraseologismen im DaF-Studium. Überlegungen zu Inhalten und Methoden ihrer Vermittlung anhand eines Unterrichtsmodells“. *Linguistik online* 47, 3/11: 107–129. Преузето 10.3.2016. са адресе http://www.linguistik-online.de/47_11/bergerova.html
3. Chodkiewicz, H., Steinbrich, P., & Krzemińska-Adamek, M. (2016). *Working with Text and Around Text in Foreign Language Environments*. Switzerland: Springer.
4. Čabrić-Čiča, A. (2014). Obrada frazeologizama u nastavi njemačkog jezika, *Metodički vidici [Elektronski izvor] : časopis za metodiku filoloških i drugih društveno-humanističkih predmeta*, God. 5, br. 5, str. 213–229.
5. Decision No 1350/2008/EC of the European Parliament and of the Council of 16 December 2008 concerning the European Year of Creativity and Innovation (2009) (Text with EEA relevance), *Official Journal of the European Union*, L 348, 24.12.2008, p. 115–117, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008D1350&rid=1>, 21.3.2017.
6. Dragičević, R. (2007). *Leksikologija srpskog jezika*, Beograd: Zavod za udžbenike.
7. Dragičević, R. (2012). *Leksikologija i gramatika u školi : metodički ogledi*, Beograd: Učiteljski fakultet.
8. Hallsteinsdóttir, E. (2001). *Das Verstehen idiomatischer Phraseologismen in der Fremdsprache Deutsch*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač. Преузето 11.3.2016. са адресе http://www.verlagdrkovac.de/volltexte/0435/1. Die_phraseologische_Kompetenz.pdf
9. Lontas, John I., Toward a Critical Pedagogy of Idiomaticity Indian, *Journal of Applied Linguistics*, v34 n1-2 p11-30 Jan-Dec 2008. Преузето 12.8.2016 са адресе http://bahripublications.in/appliedlinguistic/back_volume.htm
10. Lompar, V., Antić A. (2015). *Gramatika : srpski jezik i književnost za treći razred gimnazija i srednjih stručnih škola*, Beograd: Klett.
11. Meunier, F. & Granger, S. (eds.) (2008). *Phraseology in Foreign Language Learning and Teaching*. Benjamins: Amsterdam & Philadelphia, 247–252.
12. Naciscione, A. (2010). *Stylistic Use of Phraseological Units in Discourse*, Amsterdam: John Benjamins Publishing Co. Преузето 21.5.2016. са адресе <http://web.a.ebscohost.com.proxy.kobson.nb.rs:2048/ehost/ebookviewer/ebook/ZTAWMHh3d19fMzQwMzIyX19BTg2?sid=d64f4cc4-d8c8-4653-9818-7d36b892dc24@sessionmgr4001&vid=9&format=EB&rid=1>
13. Nikolić Lj., Stanojčić Ž., Klikovac D. (1997). *Jezik i jezička kultura*, 2, Beograd: Stručna knjiga.

14. Nikolić, M. (2012). Sadržaji o frazeologizmima u udžbenicima srpskog jezika za mlađe razrede osnovne škole, *Uzdanica : pedagoško-književni časopis*, God. 9, br. 2, 49–64.
15. Pešikan M., Jerković J., Pižurica M. (2011). *Pravopis srpskoga jezika*, Novi Sad: Matica srpska.
16. Petrović, V. (1989). *Novinska frazeologija*, Novi Sad : Književna zajednica Novog Sada.
17. Robertson, L., Hughes, J. (2011). Investigating Pre-Service Teachers' Understandings of Critical Media Literacy, *Language and Literacy* , Volume 13, Issue 2, Special Issue 2011, 37–53.
18. Ružić V. (2012). Frazeološki modeli u novinskim naslovima, u M. Kovačević, *Strukturne karakteristike srpskog jezika*, Kragujevac: Filološko-umetnički fakultet, 191–200.
19. Stanojčić Ž., Popović Lj., Micić S. (1989). *Savremeni srpskohrvatski jezik i kultura izražavanja*, Beograd : Zavod za udžbenike i nastavna sredstva ; Novi Sad : Zavod za izdavanje udžbenika.
20. Stanojčić, Ž. (2010). *Gramatika srpskog književnog jezika*, Beograd : Kreativni centar.
21. Stevanović J., Stanković, D. (2012). *Kultura izražavanja u nastavnim planovima i programima i udžbenicima za srednju školu*, *Nastava i vaspitanje*, 2012, vol. 61, br. 3, 397–407.
22. Zerkina, N., & Kostina, N. (2015). English Phraseology in Teaching: Interrelation of Theory and Practice. *Procedia - Social And Behavioral Sciences*, 199 (*The Proceedings of the 1st GlobELT Conference on Teaching and Learning English as an Additional Language*), 143–148, Preuzeto 12.8.2016. sa adrese <http://eds.b.ebscohost.com.proxy.kobson.nb.rs:2048/eds/detail/detail?vid=34&sid=ecfb458e-0108-49d5-a09c4d0e08b33a08@sessionmgr120&hid=121&bdata=JnNpdGU9ZWRzLWxpdmU=#db=edselp&AN=S1877042815045012>

Jelena Lj. Spasić
University of Kragujevac
Faculty of Pedagogical Sciences Jagodina
University of Kragujevac

FUNCTIONALITY OF KNOWLEDGE OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS
PHRASEOLOGY IN THE NEWS NEWS NEWS REPORT

Abstract: The aim of the research is to indicate the ability of students to apply knowledge about the phraseology they acquired during schooling through recognition, understanding, determination of the purpose of using phraseology and through the use of phraseology. The sample of the research consists of four high school students, two grammar schools and two secondary vocational schools, altogether 171 pupils of the third grade. The preliminary test of knowledge, used in this study, contained 14 variables of knowledge of phraseology, which were operationalized mainly as issues of recognition of phraseological and their characteristics. The main result of the correlation analysis is the high and statistically significant correlation between the "Ratings from Serbian language and literature at the end of the second grade" and "Average of all scores", therefore, all 14 variables of the quantified answers of the respondents, which $r = 0,421$ (which is significantly at the level 0.01). The key results of a qualitative analysis of respondents' responses indicate a low degree of originality in the use of phraseology and the frequent use of conversational phraseology in the titles of socio-political themes. The results of the research showed that in the very small number of cases, students of the third grade of secondary schools (0.6% of the answers) recognize the different stylistic functions of the use of phraseology and most often singulate only one purpose of use. The above findings point to the necessity of using contemporary phrasodidactic methods, such as the work with shorter texts from daily press, in which students are asked to find phraseology in the context and to master its form, as well as to express linguistic creativity.

Key words: Serbian language teaching, phraseology, news, news report, high school.

Раг је примљен 22. 02. 2017. године, а рецензиран 06. 05. 2017. године.